

Zahraničí

od analýzy případu k profilu pachatele

Prof. JUDr. Miroslav PROTIVINSKÝ, DrSc.

V německém odborném časopise mě zaujaly tři články různých autorů, které se svým obsahem týkají analogické problematiky. Seznamuji čtenáře stručně s jejich podstatou a věřím, že tato informace přispěje k využitelnosti teoretických postulátů v kriminalistické praxi při objasňování a vyšetřování závažné násilné kriminality.

1.

Znásilnění a profil pachatele

Nejdříve seznamuji čtenáře stručně s podstatou článku německého autora k problematice znásilnění a profilu pachatele. 1)

-----

1) Füllgrabe, U.: Vergewaltigung und Täterprofil. Verhaltensorientierte Opferbefragung, Analyse und Profilverstellung. Kriminalistik. Verlagsgruppe Hüthig Jehle Rehm GmbH, Heidelberg 2006, č. 2, s. 80-85.

Profil pachatele bývá pořizován téměř vždycky v souvislosti s objasňováním sériových vražd. Jsou však pořizovány i u jiných deliktů, např. u znásilnění nebo loupeže. U těchto deliktů jsou profily pachatelů ještě úspěšnější, neboť na rozdíl od sériové vraždy poskytuje oběť přímé informace o pachateli, například podle jeho řeči lze činit důležité závěry o osobnosti pachatele apod.

I. Sestavení profilu

V chování se odráží osobnost pachatele. Ze způsobu, jak se osoba v prostředí chová, lze poznat, o jakou osobu se jedná. Z chování lze usuzovat na životní cíle, sociální interakci, úroveň vzdělání, sebeúctu a jiné vlastnosti osoby.

Příklad úspěšného profilu pachatele:

Žena, která byla přepadena a znásilněna ve svém bytě, nemohla dát policii žádný popis pachatele, protože pachatel ji uchopil zezadu a položil přes hlavu polštář. Oběti byla položena řada otázek ke specifickému chování pachatele během činu. Policisté získali devět stránek popisu chování pachatele do protokolu o výsledku. Podle těchto údajů byly odvozeny a popsány domnělé faktory pachatele: věk, rasa, rodinný stav, povolání, odsouzení, sociálně-ekonomické pozadí, druh a vzdálenost bydliště, chování v době vojenské služby, přibližný věk, typ auta a také určité znaky osobnosti.

Později byl pachatel zadržen a doznal řadu trestných činů. Když byl původní profil porovnán se skutečným pachatelem, byl odlišný jen rodinný stav.

Při **popisu** osobnosti pachatele znásilnění je třeba brát v úvahu, že chování člověka může být podle situace i protichůdné. Je možné, že osoba, která je v běžném životě přátelská a žije adekvátně svému prostředí, je přesto pachatelem, jak vyplývá z tohoto **příkladu**:

Ve velkoměstě byla policie řadu měsíců traumatizována sérií znásilnění. Při každém činu si pachatel podrobil svou oběť vyhrožováním. Jednoho dne večer šel nemocniční vrátný o půlnoci domů z práce a náhodně narazil na muže, který tloukl jednu zdravotní sestru, aby ji mohl znásilnit. Vrátný jí šel na pomoc, přemohl útočníka a zadržel do

příchodu policie. Zachránce se stal mediálně slavným a obdržel od města pochvalu za statečnost.

Krátce nato byl sám vrátný zadržen pro znásilnění - byl pachatelem série znásilnění. Při výslechu byl také dotázán, proč zachránil tehdy zdravotní sestru, když sám páchá tytéž násilné činy. Vrátný se rozčílil a řekl, že se policie mylí, že on by nikdy ženu neuhodil a nezranil. On rozuměl „ublížením“ jen bití, tj. tělesnou bolest, a vůbec nebral v úvahu možnost citového traumatu oběti.

Aby mohl být profil pachatele znásilnění připraven, jsou nezbytné tyto **tři základní kroky**:

1. Pečlivé vytěžení oběti ohledně chování pachatele znásilnění.
2. Analýza tohoto chování, aby od něj mohla být odvozena motivace tohoto útoku.
3. Sestavení profilu osoby, která domněle čin popsáním způsobem spáchala a měla danou motivaci.

Předpokladem pro úspěch takového profilu pachatele je pečlivý výslech oběti, který je náročný vzhledem k traumatizujícímu zážitku oběti, a má být proto prováděn v atmosféře adekvátního psychologického kontaktu vyslýchajícího s vyslýchanou osobou.

Většina pachatelů znásilnění vykazuje **tři formy způsobu chování**:

- tělesnou (síla, násilí)
- řečovou
- sexuální

a k nim musí být také oběť vyslechnuta.

K sestavení profilu pachatele znásilnění musí být **pokládány tyto otázky**, resp. komplexy otázek:

1. otázka: Jakým způsobem se pachatel přiblížil?

- **Klamáním**, např. prosí o informaci nebo nabízí informaci nebo pomoc, vydává se za policistu v civilním oděvu apod.

Příklad: *Cizinec ochotný pomoci.*

Místo: americké velkoměsto. Čas: Odpoledne, už se stmívá. Děj: Kelly, mladá paní, jde s těžkým nákupem po schodech nahoru ke svému bytu. Jeden sáček se jí protrhl a po schodech se kutálí krabice s krmením pro kočky. Kelly uslyšela mužský hlas: „Přinesu vám to nahoru.“ A přátelsky vyhlížející mladý muž vybíhá po schodech nahoru a sbírá krabičky. Říká: „Nechte mě, abych vám pomohl.“ Ona: „Ne, děkuji, zvládnou to sama.“ Muž: „Ve kterém poschodí bydlíte?“ Kelly: „Ve čtvrtém, ale já jsem ok, skutečně.“ On o tom nechtěl ani slyšet. Vzal jí jednu z těžkých tašek, ona tvrdila, že to zvládne sama, ale on, že je to pro něj čest. Ona mu začala důvěřovat. A jak se vyvíjel dále tento vztah? Z Kelly a přátelského muže se nestal zamilovaný pár, neboť muži se podařilo dostat se do jejího bytu, kde ji znásilnil. Když ji nechal chvíli samotnou, podařilo se jí z bytu utéci, a tak uniknout vraždě.

- **Bleskovým útokem.** Pachatel se přiblíží a přímo zaútočí na tělo oběti, např. úderem do obličeje, sražením k zemi; méně často pomocí chemikálií nebo slzného plynu.
- **Překvapivým útokem.** Pachatel očekává příchod oběti nebo se k ní přiblíží, když žena spí. I když se v těchto případech také vyskytují vyhrožování a zbraně, zpravidla nedochází k násilí s následky zranění. V těchto případech bývají pachatelem muži, kteří si příliš nevěří, že se jim znásilnění podaří oklamáním nebo tělesným násilím. V těchto případech si pachatel svou oběť předem vytipuje.

2. otázka: Jak kontroloval pachatel svou oběť?

Když získá pachatel fyzickou kontrolu nad obětí, jeho další problém spočívá v tom, aby si tuto kontrolu zachoval. K tomu používá způsobů, které závisí na

- pasivitě oběti
- a jeho motivaci spáchat čin, nebo na kombinaci obou těchto faktorů.

Existují čtyři metody kontroly oběti:

- pouhá přítomnost pachatele (postačuje, když se oběť velice bojí)
- verbální vyhrožování
- ukázání zbraně
- použití tělesného násilí.

Když analyzujeme souvislost verbálního vyhrožování (pokud možno doslova dokumentovaného) a zjistíme, zda vyhrožování bylo realizováno, získáme důležité informace o motivech činu.

Použití tělesného násilí a jeho rozsah je klíčovým faktorem při určení motivace pachatele znásilnění. Vyslýchající by měl získat od oběti přesný popis tělesného násilí. Oběti odpovídající na položené otázky často přehánějí, aby jim policista věřil, nebo proto, že předtím nebyly ještě nikým zbity nebo tělesně napadeny. Proto jsou k určení rozsahu násilí stanoveny čtyři stupně:

1. nepatrné násilí, např. lehké pohlavky k zastrašení apod.;
2. střední násilí: pachatel bije opakovaně oběť bolestivým způsobem, i když oběť neklade odpor;
3. excesní násilí: oběť je mlácena na různých částech těla, má šrámy a poranění; pachatel je obscénní a má k oběti osobní a urážející poznámky;
4. brutální násilí: oběť je sadisticky týrána nástroji a jinými předměty. Primárním cílem pachatele je způsobit oběti tělesnou a duševní bolest. Často oběť umírá nebo musí být dlouhodobě hospitalizována.

3. otázka: Jak reagoval pachatel na odpor?

Při znásilnění se dostává do stresu nejen oběť, ale i pachatel, neboť se musí obávat, že bude identifikován, zadržen, zraněn nebo zesměšněn. Aby mohl být sestaven psychologický profil, je třeba se dotazovat oběti na pět možných reakcí pachatele:

- od svého požadavku upustil (např. když oběť klade nadměrný odpor);
- uzavřel s obětí kompromis (např. oběti se daří s pachatelem vyjednávat, dosáhnout toho, že pachatel upustí od orálního, análního nebo i vaginálního sexu, spokojí se s masturbací apod.);
- utekl (např. v důsledku odporu oběti, nebo že nechtěl způsobit oběti zranění, nebo byl překvapen odporem oběti);
- použil drogu (k omámení oběti),
- použil násilí (jakého).

4. otázka: Projevily se během činu u pachatele sexuální poruchy?

Výzkumem v Anglii bylo v roce 1977 zjištěno, že asi 34 % pachatelů trpí během znásilnění sexuální poruchou.

- Nejčastěji se jedná o *problémy s erekcí*, která může být buď primární (nezpůsobilost k intravaginální ejakulaci) nebo sekundární (momentální nezpůsobilost k erekci), resp. tzv. podmíněná (kondicionální), když pachatel nemůže mít erekci v důsledku toho, že oběť mu odmítne poskytnutí pomoci orální nebo manuální stimulací, nechce říci určitá slova nebo věty nebo se obléci do určitého oděvu.
- Dalšími sexuálními poruchami bývají:
  - *předčasná ejakulace* před nebo bezprostředně po penetraci (asi u 3 % pachatelů)
  - *zpožděná ejakulace* (pachatel dosahuje ejakulace s obtížemi nebo vůbec neejakuluje)

- podmíněná ejakulace (pachatel udrží erekci, ale ejakulace dosáhne jen při zvláštních sexuálních jednáních).

5. otázka: Jaký byl druh a pořadí sexuálních jednání během činu ?

Při znásilnění se nejčastěji vyskytuje vaginální sex, ale mohou se vyskytnout některá z dalších 18 známých sexuálních jednání. Je třeba tedy zjišťovat, zda pachatel měl fantazijní prožitek, experimentoval nebo chtěl činem oběť potrestat či ponížit.

6. otázka: Co říkal pachatel znásilnění?

Pachatelé znásilnění využívají nejen tělesné, nýbrž i slovní strategie, aby získali nadvládu a kontrolu nad obětí. Proto slovní vyjádření pachatele během činu prozrazují mnohé o něm samotném i jeho motivaci k činu. Je nezbytné precizní protokolování všech vyjádření. Jestliže pachatel řekne: „Zmlátím tě, když neuděláš, co říkám!“, chce oběť zastrašit. Naopak pachatel, který říká: „Udělej, co říkám, a já tě nezmlátím,“ se pokouší oběť uklidnit a dosáhnout její poslušnosti bez násilí. Pachatel, který říká „chci se s tebou pomilovat“, nezamýšlí tělesně ublížit oběti. Pachatel, který říká „chci tě přefiknout“, naznačuje, že se chce chovat agresivně. Jestliže pachatel vyslovuje oběti komplimenty, je slušný, omlouvá se, chce diskutovat o svém životě, to svědčí o tom, že má pocit méněcennosti. Naopak odmítavá, obscénní, výhrůžná nebo zneužívající řeč pachatele je znakem jeho zloby a využití sexu k tomu, aby oběť byla potrestána a ponížena.

7. otázka: Jaká slovní vyjádření požadoval pachatel od oběti?

Jestliže analyzujeme, která slova pachatel vynucoval na oběti, můžeme zjistit, co pachatele uspokojuje a jakou měl motivaci. Věty jako „Miluji tě“, „Pomiluj se se mnou“, „Ty jsi lepší než můj manžel“ ukazují potřebu náklonnosti nebo zesílení svého ega. Pachatel, který požaduje, aby oběť prosila, nebo ji nutí, aby křičela, je sexuální sadista, někdo, kdo má radost z totální a absolutní kontroly a svého dominantního postavení. Jestliže pachatel nutí oběť, aby o sobě hovořila opovržlivě nebo se ponižovala, nasvědčuje to tomu, že pachatel je motivován svou zlobou a nepřátelstvím.

8. otázka: Změnilo se náhle chování pachatele během činu?

Pokud k takové náhlé změně došlo, je třeba zjišťovat, co tomu předcházelo. Náhlá a nečekaná změna v chování pachatele může být například projevem jeho slabosti nebo strachu.

Faktory pro takovou náhlou změnu v chování pachatele mohou být:

- sexuální porucha u pachatele
- vnější vyrušení (zazvonění telefonu, hluk, klepání na dveře)
- odpor oběti
- nebojácnost oběti
- zesměšnění, výsměch, znevážení ze strany oběti
- ukončení znásilnění.

Tato změna se může projevit slovy, tělem nebo sexuálně. Aby byl zjištěn stupeň pachatelových zkušeností, má vyšetřovatel zjišťovat od oběti, co podnikl pachatel k tomu, aby

- utajil svou identitu (např. škraboška, skrytí obličeje před obětí, změna hlasu, zavázání očí oběti, spoutání oběti),

- nevytvořil nebo odstranil stopy a jiné věcné důkazy (např. chirurgické rukavice, donucení oběti, aby umyla věci, aby se vysprchovala, vyprala svůj oděv a ložní prádlo)
- usnadnil si útěk (např. příprava útekové cesty před činem, vyřazení telefonického spojení aj.).

Z jednání pachatele lze usuzovat, zda se jedná o začátečníka, nebo již zkušeného pachatele, nebo dokonce recidivistu. Lze zjistit, zda mu jsou či nejsou známy moderní identifikační metody (analýza DNA aj.).

9. otázka: Vzal si pachatel nějaké předměty?

Pro sestavovatele profilu pachatele je zajímavé zjistit nejen to, zda si pachatel z místa něco vzal, nýbrž i proč, např. fotografie z alba, nebo slipy z prádelníku. Předměty, které si pachatel bere s sebou, se člení do tří kategorií:

- Důkazy. Vzetí předmětů, kterých se dotýkal, nebo na které ejakuloval, nasvědčuje tomu, že pachatel má již zkušenosti s dřívějším znásilněním nebo s vyšetřováním znásilnění nebo jiného sexuálního činu.
- Cenné předměty. Vzetí těchto předmětů nasvědčuje tomu, že má finanční potíže, nemá dobře placenou práci nebo je nezaměstnaný. Podle druhu předmětů lze usuzovat i na věk pachatele.
- Osobní věci. Např. fotografie oběti, kusy prádla, řidičský průkaz aj. Tyto věci mohou napomoci, aby si pachatel vzpomněl na čin a oběť. Někteří pachatelé později tyto věci oběti vracejí, aby dokázali, že nejsou tak špatní, jiní pachatelé je vracejí z toho důvodu, aby nadále dokumentovali svou převahu nad bývalými oběťmi.

10. otázka: Stalo se před činem něco neobvyklého?

Často si pachatelé vybírají oběť před činem. Série znásilnění, při nichž byla oběť sama nebo ve společnosti

malých dětí, je poznatkem o tom, že pachatel si byl dobře vědom zranitelnosti oběti. Tu zjistí pachatel například špehováním nebo pozorováním. Může také navštívit bydliště oběti nebo s ní hovořit před činem. Proto má vyšetřovatel prověřit, zda oběť sama, nebo někdo z jejích sousedů, si před znásilněním nevšiml jedné z těchto událostí:

- telefonátů nebo písemných sdělení od neznámých osob;
- vloupání v okolí nebo do aut;
- mužů, kteří zde obcházejí nebo pozorují;
- zda neměli pocit, že je někdo pozoruje nebo sleduje.

II. Znásilnění jako pseudosexuální chování

1. Motivace moci

Znásilnění je sice označováno za sexuální delikt, ve skutečnosti je - stejně jako sériové vraždy - určeno motivací moci.

Pojem „sexualita“ je používán příliš globálně. Vždyť jsou diametrálně odlišné zážitky mileneckého páru od zážitků pachatele a oběti při znásilnění. Při znásilnění jsou odchylky od normálního sexuálního reakčního vzoru tak veliké, že

- znásilnění je označováno jako „pseudosexuální chování“ a
- stává se srozumitelným, proč tak vysoké procento pachatelů znásilnění a sériových vrahů vykazuje mnoho sexuálních poruch (také již ve stadiu pokusu).

2. Vyhledávání vzrušení

V západní kultuře se vyhledávání vzrušení stalo drogou - závislostí. Jsou to například extrémní druhy sportu. Pro takový zážitek jsou lidé ochotni nasadit i život. To se projevuje i v oblasti sexuality. Nerizikové fantazie o sexuálním jednání jsou spojeny s nebezpečím, že při určité příležitosti se mohou změnit v riskantní sexuální jednání.

Je to typické pro sériová znásilnění a sériové vraždy. V této souvislosti lze podle některých autorů považovat znásilnění za formu silné sexuální chuti po dobrodružství. Strach, že bude odhalen, potrestán, veřejně odsouzen nebo ponížen, nejistota výsledku a předpokládaný boj s obětí – to jsou okolnosti, které přispívají ke vzrušení pachatele. Má-li být sexualita zážitkem se silným vzrušením, může to znásilnění poskytnout lépe než jakákoli jiná forma sexuality. Některé ženy dokonce vyhledávají vzrušení v nebezpečí vyplývajícím ze sexuálního vztahu s brutálním vrahem.

3. Kdy vedou myšlenky na sexuální násilí ke znásilnění?

Podle zobecněných zkušeností muži, kteří jsou silně senzitivní vůči pocitům jiných lidí, se dovedou ovládnout před skutečným sexuálním násilím. Tato senzitivita zahrnuje existenci pocitů pro bolest jiných lidí, intimitu, jednotu a solidaritu s jinými lidmi. Takový muž by si mohl ve své fantazii dobře představit sexuální násilí, ale nemůže ho uskutečnit. Existuje však řada rizikových faktorů, které německý autor uvádí, ale v tomto příspěvku jim nevěnuji pozornost, nýbrž pouze cituji jeho závěry:

- Agresivní fantazie by měly být přednostně terapeutizovány. Zvýšení empatie je v této souvislosti druhořadé. Terapie, které zvyšují empatické reakce, nemění totiž v žádném případě možnost znásilnění mužem s vysokým rizikovým faktorem.
- Agrese ve fantazii mohou poskytnout informace ohledně existence skrytých rizikových faktorů, i když nedošlo k žádnému otevřenému agresivnímu chování.

2.

Emociální náprava na místě činu

Dále seznamuji čtenáře stručně s obsahem příspěvku německých autorů, v němž pojednávají o specifickém chování některých pachatelů na místě činu při usmrcení člověka. 1)

-----

1) Schröer, J. - Anders, S., - Sperhake, J., - Heinemann, A. - Püschel, K.: Undoing - Ein besonderer Aspekt der Tatortanalyse. Kriminalistik. Verlagsgruppe Hüthig Jehle Rehm GmbH, Heidelberg 2006, č. 2, s. 76-79.

Podstata problematiky

Takovým specifickým chováním je forma personifikace, tj. provádění toho, co je již za hranicemi vlastního spáchání činu, a tudíž reprezentuje jen osobní potřeby pachatele. Pachatel se například pokouší svým dalším jednáním vytvořit symbolicky zdání, že čin se nestal. Typickými formami takového chování je například přikrytí mrtvoly, složení rukou na těle mrtvoly, očištění těla mrtvoly apod. Jedná tak zejména pachatel, který pochází z okruhu osob známých oběti. Oběťmi bývají často ženy, které byly zavražděny současným nebo minulým manželem, resp. životním druhem.

Metody analýz případů mají mimořádný význam zejména při objasňování násilných deliktů. V Německu byly ve všech spolkových zemích zřízeny OFA jednotky (jednotky operativní analýzy případu) již v roce 1999, a to v kombinaci s americkým systémem ViCLAS (Violent Crime Linkage Analysis System). Tato metoda je podporována dalšími disciplínami, zejména psychologii, psychiatrií a soudním lékařstvím. Vedlejším produktem analýzy případu je profil pachatele. Analýzy případů umožňují usuzovat na motiv činu.

Při posuzování chování pachatele je třeba rozlišovat pojem „modus operandi“ a pojem „personifikace“. Modem operandi rozumíme pragmatické chování pachatele, které zabezpečuje jistý výsledek trestného činu. Personifikací naopak rozumíme chování pachatele, které jde za tuto (pragmatickou) míru, a tedy není bezpodmínečně nutné k úspěšnému spáchání činu. Jedná se tedy o chování, které reprezentuje jen osobní potřeby pachatele resp. jeho fantazijní představy. Takovým aspektem personifikace je tzv. „undoing“, které Němci volně překládají jako „udělat, že se nestalo“. Analytici případů nazývají tento aspekt personifikace také „emociální nápravou“ toho, co bylo spácháno. Pachatel vytváří zdání, že se nic trestného nestalo.

Kazuistika

Případ 1

U 68letého muže se po kastraci, která musela být provedena vzhledem k rakovině prostaty, projevila psychická porucha, která vyústila v usmrcení 67leté manželky a poté v sebevraždu. Žena byla nalezena v obývacím pokoji, oblečená ve spodní prádlo a zčásti přikrytá. Na mrtvole byly položeny četné šperky, na zápěstích náramky a kolem krku zavěšena řada řetízků. Pitvou se prokázalo, že příčinou smrti byla strangulace uškrcením. Manžel se po činu pokoušel ve vaně o sebevraždu přeřezáním tepny. Když se mu to nezdařilo, oběsil se na dveřním rámu.

Případ 2

30letá žena byla nalezena mrtvá na posteli ve svém bytě. Nápadná se zdála přikrývka pečlivě položená přes oběť a další deka pečlivě položená na posteli. Přes krk a spodní část obličeje byl rozložen ručník. Tato žena řekla v noci, kdy byl čin spáchán, svému bývalému životnímu partnerovi, že jejich partnerské vztahy definitivně skončily. Intimní

vztahy ukončili již několik měsíců před tím, ale přátelsky se dále stýkali. 32letý muž, který rozchodem silně trpěl, udeřil 6litrovou lahví od vína do hlavy spící oběť a pak ji uškrtil. Soudně lékařským zkoumáním byly prokázány stopy po úderu lahví i stopy po škrcení. Smrt nastala strangulací při škrcení. Pachatel se pokusil nejdříve o sebevraždu, ale když to nedokázal, sám se dostavil na policii. Podle psychiatrického posudku trpěl těžkou poruchou osobnosti, a proto byl odsouzen pro vraždu jen k 10 rokům odnětí svobody.

Případ 3

26letá žena byla nalezena mrtvá v posteli svou spolubydlící. Tato spolubydlící byla před tím více týdnů na cestách. Když se vrátila, byla mrtvola ženy již v pokročilém hnilobném stavu. Spodní část těla mrtvoly byla přikryta, okolo hlavy bylo rozloženo kožené boa, před postelí ležela umělá květina. Pitvou bylo obtížné zjistit přesně příčinu smrti, ale bylo favorizováno udušení. Během hlavního líčení se 33letý Afro-Američan překvapivě doznal, že ženu zardousil, když ji před tím znásilnil. Další dvě ženy v Německu podaly proti němu již dříve oznámení pro vyhrožování a znásilnění. Když poznal tuto svou pozdější oběť, choval se k ní dominantně, vlastnický a zneužíval ji tělesně. Dva roky před vraždou se pokusil vystřelit z pistole proti pracovníku pohraniční kontroly na letišti, ale zbraň nebyla nabita. Byl umístěn do psychiatrického ústavu, kde bylo zjištěno, že trpí paranoidní psychózou. Vrátil se do USA, aby se léčil. Přijel opět do Německa, kde svou budoucí oběť nutil k sňatku, a když byl odmítnut, zavraždil ji.

V rozsudku bylo undoing-chování pachatele vyjádřeno takto: „Když se čin stal, poznal obžalovaný, že učinil nepravost, a litoval toho. Vyzdobil mrtvolu koženým boa, které rozložil kolem hlavy, ostatní tělo přikryl a umělou

květinu, kterou našel v bytě, položil před její postel." Vzhledem k jeho zdravotnímu stavu a nebezpečnosti pro společnost rozhodl soud o jeho umístění do psychiatrického ústavu.

Případ 4

Mrtvola 46leté ženy byla nalezena svlečená na posteli ve svém bytě. Tělo bylo přikryto dekou. Pachatel rozložil kolem mrtvoly nejrůznější předměty: části pokojových květin, umělohmotné motýly, panenky, hadrová zvířátka, hrozny vína, kosmetiku, tabletky, jedny hodiny, láhev od alkoholu. Oční víčka oběti byla nalíčena modrozelenou barvou a rty modrou barvou. Při pitvě byly zjištěny následky násilí na krku: krevní podlitiny v měkkých částech krku, dále na očních víčkách, v obvodu očních důlků a pěna slin v předním otvoru úst. Příčinou smrti byla manuální strangulace. Pachatelem byl 47letý muž, který poznal tuto ženu během léčení v zemské nemocnici a navázal s ní intimní kontakty. Muž byl již dříve odsouzen za vraždu své tety. Na zbytek trestu byl podmíněčně propuštěn. Oba partneři byli alkoholici. Ona už jednou na něj podala oznámení pro ublížení na zdraví, ale pak je vzala zpět. Psychiatrický posudek konstatoval, že muž má poruchu osobnosti. Soud mu uložil trest odnětí svobody na 10 let a dohled po jeho odpykání.

Diskuse

Je tedy vhodné, aby ti, kteří provádějí ohledání místa činu, ovládali způsoby analýzy případu. Jedině pečlivé a detailní ohledání a pitva, včetně jejich podrobné dokumentace, umožňují později přesnou rekonstrukci činu. Pojem „undoing“ se objevil v literatuře FBI, když se v sedmdesátých letech začalo systematicky zkoumat a klasifikovat chování pachatele. Když byla zjištěna emocionální náprava na místě nálezů mrtvol, byla oběť pro

pachatele buď zvlášť významná, nebo byl úzký osobní vztah mezi pachatelem a obětí.

Jak často se undoing vyskytuje, bylo zkoumáno v Hamburku studiem 129 případů usmrcení člověka se sexuálním motivem. Bylo zjištěno, že se tak stalo v 10 případech (11 % objasněných deliktů), kdy byl zjištěn delší vzájemný vztah mezi pachatelem a obětí. Často se jedná o usmrcení partnera nebo ex-partnera.

Je však třeba od undoing odlišit tyto způsoby chování pachatele:

- staging, tj. inscenaci místa činu, aby bylo odpoutáno podezření vůči určité blízké osobě, nebo byla ochráněna vážnost osoby, která zemřela např. v rámci autoerotické nehody,
- uvedení mrtvoly do určité ponižující pozice, např. když pachatel odloží mrtvolu ponižujícím způsobem podle své osobní fantazie, případně aby šokoval ty osoby, které ji najdou,
- depersonalizace, což je symbolické potlačení identity oběti z různých důvodů (stačí např. pouhé zakrytí obličeje).

Zdrojem chyb při hodnocení případů bývají bohužel nezáměrné změny původní situace osobami, které provádějí prvotní opatření na místě, nebo i svědky. Mohou totiž některé stopy poškodit nebo jiné stopy vytvořit.

3.

Lze operativní analýzy případů optimalizovat psychologickými analýzami chování pachatele?

Z rozsáhlého článku německého autora¹⁾ přebírám stručně jen praktický příklad

-----

- 1) Wieczorek, A.: Lassen sich Operative Fallanalysen durch psychologische Verhaltensanalysen optimieren? Kriminalistik. Verlagsgruppe Hüthig Jehle Rehm GmbH, Heidelberg 2006, č. 2, s. 86-91.

-----

psychologické analýzy chování pachatele, která úzce souvisí s předchozími dvěma příspěvky.

Případ:

Obětí je žena ve věku asi 50 let. Její mrtvola byla nalezena s nezakrytou dolní částí těla. Podle posudku soudního lékaře nastala smrt útokem proti krku, a to škrcením. Po shromáždění a vyhodnocení poznatků (nálezu na místě činu, zajištěných stop na těle oběti, výsledků laboratorních zkoumání, informací z okolí místa činu, viktimologických zjištění) i vyhodnocení obrazu zranění byla provedena rekonstrukce průběhu činu, která posloužila k analýze chování pachatele.

Rekonstrukce průběhu činu:

1. Paní X opouští asi v 05,25 h svůj byt a jede na kole směrem... ke svému pracovišti.
2. Oběť přijíždí po své obvyklé cestě nejméně až k... na konci křovisek.
3. Pachatel se nachází v tomto prostoru v souladu se svou každodenní rutinou.
4. Pachatel provádí překvapivý útok a zmocní se oběti tělesným násilím.
5. Když získá kontrolu nad obětí, oběť musí jít s kolem a s ním dále. Tak se dostanou za násep hustě zarostlý křovím.
6. Na travnaté cestě za porostlým náspem má pachatel oběť i její kolo již v místě, kam není vidět z hlavní cesty.
7. Pachatel jde nyní s obětí ve směru k potoku. Má stále oběť pod kontrolou svou tělesnou silou a/nebo

vyhrožováním. Nejméně jednou udeří pachatel oběť do obličeje.

8. U potoka nabývá událost na dynamičností. Pachatel přechází k sexuálnímu jednání, škrcení a usmrcení, jakož i k odložení resp. zanechání mrtvoly na místě.
9. U rybníka dochází nejdříve k sexuálnímu jednání (obnažení pohlaví ženy, pak pachatel oběť škrtí, nebo ji sexuálně zneužívá a přitom škrtí).
10. Podle stop a poranění nebylo škrcení primárním cílem jednání pachatele, ale bylo příčinou dalšího pachatelem nepředvídaného vývoje události.
11. Pachatel zanechává oběť i její kolo s veškerými věcmi na místě činu a prchá.

Analýza chování pachatele založená na rekonstrukci průběhu činu:

1. Rozhodnutí spáchat čin

Rekonstrukce nasvědčuje tomu, že rozhodnutí pachatele spáchat čin bylo spontánní. Pachatel se při rutinní aktivitě (např. cesta do práce apod.) nachází v obvodu budoucího místa činu. Když se oběť objeví v jeho zorném poli, je to pro pachatele impulz, aby nad ní získal kontrolu a mohl ji sexuálně zneužít.

2. Získání kontroly nad obětí

Má čas ke zhodnocení situace: Má před sebou malou ženu, která jede pomalu na jízdním kole a v okolí není další osoba. Pachatel cítí svou tělesnou převahu, dostává ženu pod kontrolu a vede ji na místo, kam není vidět z hlavní cesty.

3. Nalezení vhodného místa

Pachatel nejedná impulzivně, neukvapuje se, nýbrž udržuje kontrolu nad obětí a vede ji na bezpečnější místo.

4. Zlomení odporu tělesným násilím formou úderu

Agresivita pachatele je účelová, tj. aby dosáhl svého cíle, není expresivní a excesní. Nejedná ve zlosti a nenávisti, nýbrž účelově, aby dosáhl svého cíle.

5. *Výběr vlastního místa činu*

Pachatel se rozhoduje provést zamýšlená sexuální jednání na určitém místě vzdáleném od místa, kde vzal oběť pod kontrolu, i od místa, kde zůstalo ležet jízdní kolo. Neznamená to však, že jedná vědomě a racionálně, neboť tak může jednat i intuitivně. Pachatel musel již znát tato místa.

6. *Provedení sexuálních jednání*

Na vhodném místě začíná pachatel realizovat svůj cíl. Je nápadné, že pachatel oběť zcela neobnažuje, svléká jen spodní část, vrchní část ho nezajímá, anebo již nemá čas, a neprovádí žádná přímá sexuální jednání. Je otázka, zda tak nejedná z toho důvodu, že oběť je předčasně mrtvá v důsledku škrčení. Stopy postmortálního jednání na těle oběti nejsou.

7. *Usmrcení oběti*

Pachatel v určitém okamžiku mění náhle své jednání. Škrtí oběť, a sice tak dlouho resp. intenzivně, že oběť je usmrcena. Pachatel se tak rozhoduje s největší pravděpodobností vzhledem k nenadálé potřebě oběť umlčet a znehybnit, např. protože oběť začíná křičet, přibližují se chodci apod. Škrtit má čím, neboť oběť má na krku šátek.

8. *Odložení mrtvé oběti*

Lze obtížně hodnotit jednání pachatele, tj. zda ji nechává ležet na místě činu a oběť se dostává do potoka v důsledku vzestupu hladiny, anebo ji sám odtahuje do potoka, aby ji alespoň zčásti ukryl.

9. *Nedošlo k dostatečnému odstranění jízdního kola*

Pachatel je v takovém rozpoložení, že raději z místa činu mizí a nesnaží se ukrýt nebo odstranit jízdní kolo.

Kdyby nebylo nalezeno jízdní kolo, nebyla by tak rychle nalezena ani mrtvola.

10. Pachatel nebere oběti žádné předměty

Ačkoliv u sexuálních vražd pachatel často odnímá nějakou věc oběti, v tomto případě tomu tak není.

11. Afektivní stavy

Pachatel se během činu dostává do stresu, afektu, ztrácí kontrolu sám nad sebou a jedná chaoticky.

Analýza chování pachatele je součástí analýzy případu a významným podkladem pro sestavení profilu pachatele.

Protivinský, M.

Od analýzy případu k profilu pachatele

SOUHRN

Autor seznamuje čtenáře stručně s podstatou tří časopiseckých příspěvků sedmi německých autorů k problematice znásilnění a profilu pachatele. Příspěvek nazval „Od analýzy případu k profilu pachatele“ a člení jej na tři části: 1. Znásilnění a profil pachatele, 2. Emociální náprava na místě činu (undoing), 3. Lze operativní analýzy případů optimalizovat psychologickou analýzou chování pachatele?